

MINERALS COUNCIL
SOUTH AFRICA

Ho Kgaotsa Leeme

#MakingMiningMatter

Ditebohiso

Diteboho tse kgethehileng ho ditho tsa khamphani ya rona ba nang le seabo – Sasol, Exxaro, Anglo American le Implats. Re leboha nako ya hao le mekutu ya hao, ntle le wena e-book e ne ke ke ya kgonahala.

Ha re sebetseng hammoho ho #BreakTheBias!

Dikateng

Leeme le hoja re nahana hore ha re na lona ho bolelang?	2
Mefuta e tlwaelehileng haholo ya ho ba le leeme le hoja re nahana hore ha re na lona	3
Ho ba leeme ho iponahatsa jwang le hoja re nahana hore ha re na lona?	4
Tshusumetso ya leeme sebakeng sa mosebetsi le hoja re nahana hore ha re na lona	5
Ho ba leeme hoja re nahana hore ha re na lona ho ka qojwa jwang?	6
Dikeletso tse hlano tsa ho laola leeme mosebetsing le hoja motho a nahana hore ha a na leeme	7
Ho fedisa leeme sebakeng sa mosebetsi le hoja motho a nahana hore ha a na leeme, nahana ka tse latelang	8
Ha ho na motho ya tswalwang a na le leeme, leeme le a ithutwa empa ka ho ba le temoho le tsebo, o ka sebetsana la lona	9
Phuputso ya mohlala (case study)	10
Tshusumetso le lebaka la phetoho	11
Boikopanyo	12

#Break The Bias

Leeme le hoja re nahana hore ha re na lona ho bolelang?

Leeme le hoja re nahana hore ha re na lona ke haeba ke sa lemohe dikahlolo tsa ka, le ho ahlola batho ka ho iketsahalla ho ya ka dikgetho, maikutlo le semelo.

**#Break
The Bias**

Mefuta e tlwaelehileng haholo ya ho ba le leeme le hoja re nahana hore ha re na lona

Leeme ka lebaka la ho rata motho e mong ka tlhaho:

Ho rata motho e mong ka lebaka la dibopeho tsa hae tse tshwanang e tsa ao, kapa ho rata motho e mong

Ho hlokomoloha tlhahisoleseding e phephetsang ditumelo tsa hao

Leeme ka ho ba le monahano o itseng:

Kamoo o nahanang kateng ka diketso tsa motho e mong

Ho kgetha motho ya shebahalang jwalo ka wena kapa ya utlwahalang jwalo ka wena kapa ya nang e dithahasello tse tshwanang le tsa hao

Leeme le netefatswang:

Ho bala bopaki ba ho tshhehetsa motho ya itseng

Ha ba sebetsa hantle: "Ba lehlohonolo"

Haeba ba sa etse dintho hantle: "Ba na le botho bo bobe/boitshwaro bo bobe"

Leeme ka lebaka la bong ba motho:

Ho kgetha motho wa bong bo itseng ho feta wa bong bo bong

Ditebello tsa katleho kapa menyetla bakeng sa motho e fokotseha hantle feela ha bong ba bona bo senolwa

Ho ba leeme ho iponahatsa jwang le hoja re nahana hore ha re na lona?

1

Ho hlokomoloha tlhahisoleseding e phephetsang ditumelo tsa ka

2

Ho kgetha motho ya shebahalang jwalo ka nna kapa ya utlwahalang jwalo ka nna kapa ya nang e dithahasello tse tshwanang le tsa ka

3

Ho nka hore motho o sebetse hantle ka hobane: "Ba lehlohonolo" haeba ba sa etse dintho hantle: "Ba na le botho bo bobe/boitshwaro bo bobe"

4

Ho batla tlhahisoleseding e tshehetsang ditumelo tsa rona le ho hlokomoloha dintlha tse bontshang ka ho fapaneng

Tshusumetso ya leeme seabakeng sa mosebetsi le hoja re nahana hore ha re na lona

Le hoja ho tsejwa hohle hore ho se tshwane ka mehopolo le mehopolo e metjha ke taba ya sehlooho le ya bohlokwa ya ho fihella diphetho tsa motheo le tlhahiso seabakeng sa mosebetsi, dikgetho tsa rona le sa lemohe ka batho ba bang ba tshwanang le rona ho tswela pele ho phephetsa bokgoni ba rona ba ho theha maemo ana.

Leeme le ka kenella boitekong bo bong le bo bong boo re nang le bona, ho tloha ka puo e sebediswang mesebetsing e kgethehileng le diqetong tsa ho hira kapa ho nyolella mohiruha maamong a phahameng, ho isa ho baokamedi ba hlokomolohang tshebetso e mpe ho batho bao ba ba tsebang le ho ba rata.

Tabeng ya ho thaatha, leeme le ka etsa hore dintho di akareletswe feela ho fumana motho ya ka hirwang bakeng sa mosebetsi ho e na le ho sheba bokgoni ba bona le tsebo, empa ho nahanwe ka setso sa lebitso la bona kapa botjhaba ba bona. Phuputso e entsweng ke Raconteur e senotse hore ka kakaretso, 24% ya bakopi ba mosebetsi ba setso sa batho ba basweu ba Brithani ba ile ba fumana karabelo e ntle ho tswa ho bahiri, papisong le feela 15% ya bakopi ba tswang setsong sa batho ba banyenyane ka palo ba nang le CV e tshwanang le mangolo a ba buellang. Leeme ka lebaka la bong ba motho le tlwaelehile mesebetsing e mengata eo ho latela nalane e neng e le ya batho ba bong bo itseng bo fapaneng ka mohlala, baoki ba batho ba batshehadi kapa dienjinere tsa batho ba batona.

Le hoja di-indastering tse itseng ho ka nna ha e ba le batho ba nang le leeme ka tlhaho, ho bohlokwa hore baokamedi ho bontsha dikgeo tsa mesebetsi tsa bulehileng le ho hira batho ho ya ka makgabane ya bona le dibopeho tse hlokalang bakeng sa mosebetsi hore ba lemohe hore ho ka ba bonolo jwang hore leeme la bong e ka hlahella.

Ho ba leeme hoja re nahana hore ha re na lona ho ka qojwa jwang?

Batla dintlha tse bontsha sepheo le boikemisetso

Lemoha hore dintho tse tshwanang tse kopanelwang di ka fetoha motheo wa kahlolo e leeme

Goba ho nka hore, ho e na le hoo kgetha ho kenyeletsa le ho batlisisa

Beha le ho ikarabella bakeng sa ho se tshwane ha dipakane tsa kgetho

Sebedisa boemo bo tshwanang bakeng sa e mong le e mong

Batla “setso se tshwanela” ho e na le “setso se phaella ho”

Sebedisa CV e sa ngolwang mabitso a mokopi, e bapiswe tsebong le bokgoning le ho tshwaneleha

Dikeletso tse hlano tša ho laola leeme mosebetsing le hoja motho a nahana hore ha a na leeme

1

Etsa teko
e bitswang
“implicit
association
test”

2

Disa puo ya ka

3

Hlwaya dintlha
tša ho kena ha
leeme

4

Bona ka leihlo
la kelello
kopano e ntle

5

Kgothaletsa
basebetsi ba be
le boikarabelo e
mong ho e mong

Ho fedisa leeme seabakeng sa mosebetsi le hoja motho a nahana hore ha a na leeme, nahana ka tse latelang:

Ruta bahiruwa ka mefuta ya leeme eo ba ka nahanang hore ha ba leeme ho yona le ditlamorao tse mpe tse ka hlahiswang ke ho dumella boitshwaro bo jwalo hore bo fetohe ntle e tlwaelehileng

E mong le e mong e behe leihlo ho e mong bakeng sa leeme leo motho a ka nahanang hore ha na lona le ho se amohele maikutlo kapa ditlhaloso tse bontshang leeme le asetso kapa la bong

Nahanang hape maikutlo a utlwahalang a qeto e ileng ya etswa pele ho fumantsha hore na e be e ne e thehilwe hodima mabaka ha e ne e nahanelwa kapa e ne e thehilwe hodima leeme le ileng la kenella

Ka boikemisetso fokotsang sekgahla sa ho potlakela ho etsa qeto ho fokotsa monyetla wa ho etsa qeto ka ho panya ha leihlo

Thehang Komiti e nang le ho Tshwane le e Kenyeletsang ba Bang ka sepheo sa ho theha le ho tswelletsa ditshebetso le ho matlafatsa boitshwaro ba setso se kgemang le dipakane tsa ho se tshwane tsa khamphani

Tlhokomediso:

HA HO NA MOTHO YA
TSWALWANGA NA E
LEEME, LEEME LE A
ITHUTWA EMPA KA
HO BA LE TEMOHO LE
TSEBO O KA SEBETSANA
LE LONA

Sebakeng sa mosebetsi, sena se qala ho lemoha le ho hlokomela leeme leo motho a ka bang le lona empa a nahana hore ha a na leeme, ka ho kgethehileng batho ba nang le matla a ho etsa qeto ya ho hira batho, ho ba nyollela maemong a phahameng mosebetsing le mekgwa e molemo ka ho fetisa ya kgwebo. Temoho ya motho ka bomong le ho nka boikarabelo tsena di tlameha ho tshehetswa ke dipholisi, ditshebetso le meralo e tshehetsang ka nnete ho se tshwane hohle sebakeng sa mosebetsi.

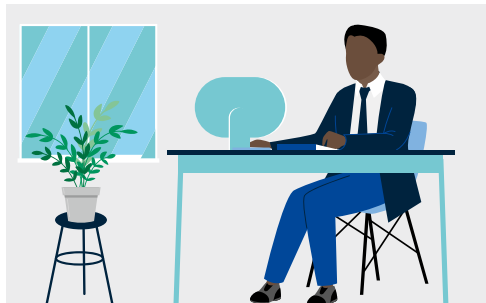
MINERALS COUNCIL
SOUTH AFRICA

Phuputso ya mohlala

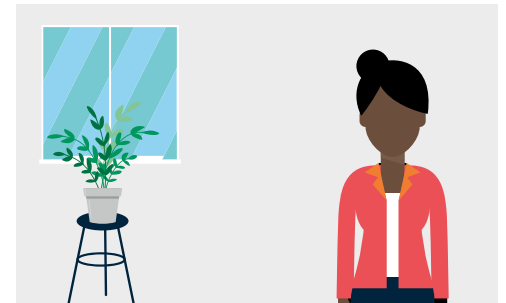
Dipuisano tse nang le dipotso (interview) di ile tsa tsamaiswa bekeng e fetileng ka Mantaha khamphaning ya X.

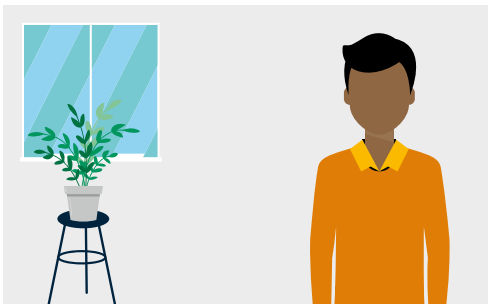
Ho ile ha buisanwa le batho ba bararo le mookamedi wa HR Thabo, monna wa MoZulu ya tummeng.

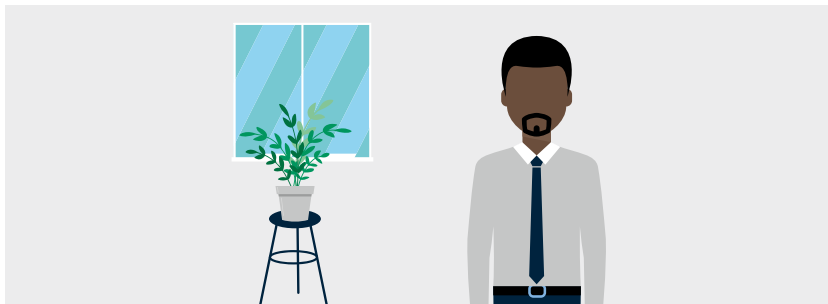
Batho ba bararo bao ho neng ho buisanwa le bona ba ne ba na le mangolo a tshwanang a ho tshwaneleha le boiphihlelo ba dilemo te pedi mosebetsing.

Motho wa pele eo ho buisanweng le yena ke mosadi ya tswang Provinsing ya Limpopo.

Motho wa bobedi eo ho buisanweng le yena o tswa Kapa Botjhabela mme wa boraro o tswa KwaZulu-Natal.

Puisano le mokopi wa pele e ile ya nka metsotso e 20, puisano le mokopi wa bobedi e ile ya nka metsotso e 30 empa puisano le motho wa ho qetela eo ho buisanweng le yena, ya tswang Newcastle, toropong ya ha boThabo, e ile ya nka metsotso e 45 kaofela e neng e abetswe puisano ka nngwe.

Ka ho makatsang mookamedi wa HR o ile a etsa qeto ya ho hira motho ya tswang toropong ya habona ya ileng a botswa dipotso.

Tshusumetso le lebaka la phetoho

1

Kaofela re na le leeme leo e ka nnang ya ba ha re lemohe hore re na le lona, leeme lena e ka boela la hatikela ka maoto makgabane a bohlokwa ao re nang le ona

2

Leeme lena leo motho a ka nahanang hore ha a na lona le ka boela la bonahala sebakeng sa mosebetsi moo batho ba tshwarwang ka kgethollo e mong kgahlanong le e mong

3

Haeba re ka theha **TEMOHO** le **KAMOHELO** ya hore re na le leeme leo re nahanang hore ha re na lona, re ka qala ho nka **MOHATO** wa ho le tlosa e ho **FIHLELLA** sebaka sa mona se kenyeletsang e mong le e mong

**Ho ithuta ka ho eketsehileng
ka leeme le re ka bang le
lona le hoja re sa nahane
jwalo o ka etela disaeteng
tse latelang:**

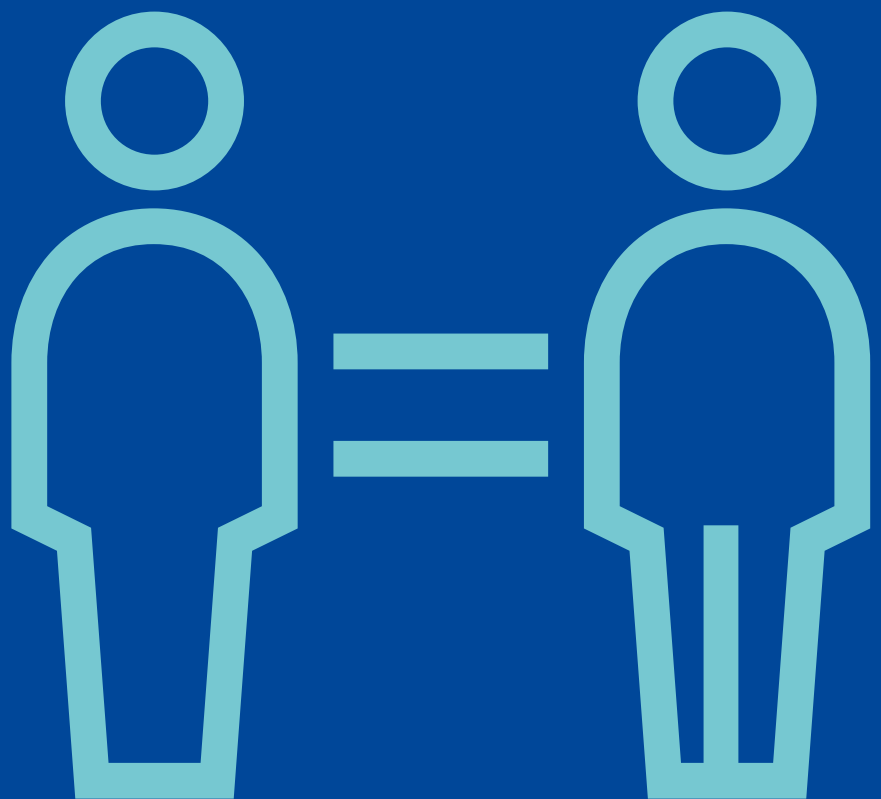
www.ucsf.edu

www.verywellmind.com

Working Together We Can #BreakTheBias

#Break The Bias

MINERALS COUNCIL
SOUTH AFRICA

#BreakTheBias

www.mineralscouncil.org.za

T: +27 11 498 7100

E: info@mineralscouncil.org.za

 [@Mine_RSA](https://twitter.com/Mine_RSA)

 www.facebook.com/Mine

Rosebank Towers, 19 Biermann Ave, Rosebank, Johannesburg, 2196